

Iqtisodiy fanlarni o'rganishda qo'llaniladigan metodlar va ularni tanlash metodari**Elbek Malikov**

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

elbekmalikov2001@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola iqtisodiy fanlarni o'qitishda samaradorlikni oshirish uchun ta'lim maqsadlari, talaba profili va resurslar o'rtasida konstruktiv moslikni yaratish zarurligini tahlil qiladi. An'anaviy ma'ruza nazariy asoslarni ixcham yoritishi mumkin bo'lsa-da, problem-asosli va kooperativ strategiyalar analitik hamda metakognitiv ko'nikmalarni chuqurlashtiradi. Flipped classroom modeli, video segmentlarini 8–10 daqiqa va “embedded quiz”lar bilan birga qo'llaganda, o'quv natijalarini sezilarli darajada yaxshilaydi. Universitet–sanoat hamkorliklari nazariyani real bozor tajribasi bilan bog'lab, bitiruvchilarning bandlik salohiyatini oshiradi. Universal Design for Learning (UDL) yondashuvi kognitiv va til xilma-xilligini e'tiborga olib, ko'pkanalli resurslar orqali inklyuziv o'qish muhitini yaratadi. Metodlar majmuasini ADDIE sikli bo'yicha, SKT xaritasidan boshlab baholash va re-dizayngacha iterativ rejalash, darsni doimiy takomillashtiradi va mehnat bozorida raqobatbardosh kompetensiyalarni shakllantiradi.

Kalit so'zlar: Iqtisodiy ta'lim, problem-asosli o'qitish, kooperativ strategiya, flipped classroom, UDL, ADDIE, universitet–sanoat hamkorligi..

Abstract: This article examines how effective economics instruction depends on creating constructive alignment among learning objectives, student profiles, and available resources. While traditional lectures efficiently introduce theoretical frameworks, problem-based and cooperative strategies foster deeper analytical and metacognitive skills.

A flipped-classroom design—featuring 8–10 minute video segments coupled with embedded quizzes—can raise achievement by roughly half a standard deviation. University–industry collaborations, such as data challenges and start-up incubators, embed market realities into coursework and enhance graduate employability. Universal Design for Learning (UDL) addresses cognitive and linguistic diversity by providing multimodal resources that support an inclusive environment. Planning a blended method set through the ADDIE cycle—starting with an SKT competency map and iterating through evaluation and redesign—enables continuous course improvement and cultivates analytical, digital, and communication competencies valued in the labour market.

Keywords: Economics education, problem-based learning, cooperative learning, flipped classroom, Universal Design for Learning, ADDIE, university–industry partnership.

Аннотация: Статья посвящена повышению эффективности преподавания экономических дисциплин посредством конструктивного согласования целей обучения, профиля студентов и ресурсов. Традиционные лекции обеспечивают компактное изложение теории, однако проблемно-ориентированные и кооперативные стратегии углубляют аналитические и метакогнитивные навыки обучающихся. Модель «flipped classroom», основанная на 8–10-минутных видеосегментах с встроенными викторинами, существенно улучшает учебные результаты. Университетско-индустриальные проекты («data challenge», инкубаторы стартапов) связывают теорию с реальной рыночной практикой, повышая трудоустроенность выпускников. Подход Universal Design for Learning учитывает когнитивное и языковое разнообразие, создавая инклюзивную среду через мультиресурсы. Итеративное планирование комплекса методов по циклу ADDIE – от карты SKT до пере-дизайна – обеспечивает постоянное совершенствование курса и формирование востребованных на рынке компетенций.

Ключевые слова: экономическое образование, проблемное обучение, кооперативное обучение, перевёрнутый класс, UDL, ADDIE, университетско-индустриальное сотрудничество.

Kirish

Iqtisodiyot - bu ijtimoiy fanlar ichida eng ko‘p abstraktsiyaga tayanuvchi sohalardan biri: nazariy modellar muvozanat nuqtalarini chiziqlar, tenglamalar va tengsizliklar orqali tasvirlaydi, real iqtisodiy hodisalar esa ko‘pincha ko‘p o‘lchovli va kontekstga bog‘liq bo‘lib qoladi. Talabalar talqinida “modellashirilgan dunyo” va ular yashayotgan real iqtisodiy muhit o‘rtasidagi tafovutni qisqartirish — o‘qituvchining asosiy didaktik vazifasidir. Shunday bo‘lsa-da, xalqaro so‘rovlar 2020-yillarda ham iqtisod darslarining qariyb 90 % i hali ham an‘anaviy ma‘ruza formatiga tayanganini ko‘rsatmoqda; bu usul nisbatan arzon, biroq ko‘pincha talabaning faolligi va o‘zlashtirishini chegaralaydi. Pedagogika bo‘yicha so‘nggi metaanalizlar iqtisodiy ta’limda faol o‘qitish usullari (problem-tahlil, guruhij tajriba, o‘yin va simulyatsiyalar) o‘rtacha 0,4–0,7 σ o‘sish bilan baholanadigan o‘zlashtirish kuchayishini keltirib chiqarishini tasdiqladi. Masalan, 2024 yilda ikkita xalqaro iqtisod kursi bo‘yicha o‘tkazilgan kvazi-eksperimentda to‘liq “flipped classroom” modeli nazariy ma‘ruzalar o‘rnini uyga topshirib, auditoriya vaqtini guruhij mashqlar va bozor simulyatsiyalariga bag‘ishladi; natijada talabalar test ballarida nazorat guruhiga nisbatan 0,6 σ ustunlikka erishdi. O‘zbekiston universitetlarida olib borilgan tadqiqotlar ham innovatsion va raqamli metodlar o‘quv sifatini sezilarli yaxshilashini, xususan, raqamij platformalardan foydalangan darslarda talabalar tayyorgarligi va motivatsiyasi oshganini ko‘rsatmoqda. Ta’lim psixologiyasining “tegishlilik va tegishli muhit” (belongingness) nazariyasiga ko‘ra, iqtisod fanining abstrakt kontseptsiyalari talaba o‘zini dars mazmuni bilan emosional va ijtimoiy bog‘liq his etganda yaxshiroq singadi. 2024 yilgi izlanishlar kursni aniq tuzilma, kichik guruh ishlari va talabalar boshchiligidagi muhokamalar bilan boyitish o‘zlashtirishni eng quyi kvintildagi talabalar

orasida ham keskin ($\text{Cohen } d \approx 0,5$) ko'tarishini ko'rsatdi. Milliy kontekstda, O'zbekiston oliy ta'limi 2017 yildan beri bosqichma-bosqich o'quv dasturlarini modernizatsiya qilmoqda; natijada 2010–2023 yillar oralig'ida oliy o'quv yurtlariga qamrov darajasi 10 % dan 42 % gacha ko'tarildi, bu esa iqtisodiy fanlarni o'qitishda yanada ko'p turlar va darajadagi talabalarni qamrab olish zaruratini tug'dirdi. O'sib borayotgan kontingentni raqamli bozor iqtisodiyoti sharoitida raqobatbardosh qilish uchun ta'lim jarayoniga muammoli o'qitish, ma'lumot tahlili bo'yicha amaliy mashg'ulotlar va mahalliy statistik ma'lumotlar (Markaziy bank, Davlat statistika qo'mitasi) bilan ishlashni integratsiya etish talab etilmoqda.

Shunday qilib, iqtisodiy ta'limning bugungi vazifasi — abstrakt nazariyani talabalarning ijtimoiy-iqtisodiy real tajribasi bilan ko'prik orqali bog'lash. Ushbu maqola ana shu ko'prikn qurishga xizmat qiluvchi metodlarning tipologiyasi, ularni tanlash mezonlari va mahalliy (O'zbekiston) ta'lim muhitiga moslashuvini tizimli tahlil.

2. Asosiy o'qitish metodlari

2.1. An'anaviy ma'ruza va tushuntirish

Ma'ruza – iqtisodiy ta'limning eng qadimiy, eng keng tarqalgan, lekin eng ko'p bahsli usuli. Kognitiv yuklama nazariyasiga ko'ra, ma'ruza kontentni chiziqli tarzda yetkazadi; bu, “ishchi xotira oynasining” torligi sababli, abstrakt modellarga boy iqtisod darslarida haddan tashqari yuklamani keltirib chiqarishi mumkin. 2022 yildagi bo'ylama metaanalizda ($N = 11\ 000$) an'anaviy ma'ruza usuli faol uslublarga nisbatan test ko'rsatkichlarida $-0,45\ \sigma$ darajada ortda qolgani qayd etildi. Shu bilan birga, bu format maqsadli rejalashtirilsa (masalan, “mini-ma'ruza + savol-javob”), o'zlashtirishga ziyon yetkazmaydi; aksincha, murakkab matematik isbotlarni konspektlash uchun samarali bo'lishi mumkin. Amaliy tavsiya. Ma'ruza bloklarni 12-15 daqiqadan oshirmang va har bir blokdan keyin “tezkor savol” yoki Think-Pair-Share kiritib, passiv tinglashni aktiv kognitiv jarayonga aylantiring.

2.2. Sokratik muhokama (yo'naltirilgan savol-javob)

Sokratik usul iqtisodiy mantiqni trening qilishga, xususan, talaba-polislarga (“agar foiz stavkasi oshsa ... nima bo'ladi?”) javob izlashga mo'ljallangan. Konstruktivizmga asoslanib, u o'qituvchini “savollar generatori”, talabani esa “gipoteza ishlab chiqaruvchi” roliga o'tkazadi. Empirik dalillar ko'rsatishicha, Sokratik muloqot yopiq testlarda sezilarli ustunlik bermasa ham, ochiq-javobli tahlil topshiriqlarida o'rtacha $+0,30 \sigma$ yaxshilanishga erishadi (mikroiqtisod asoslari kurslari bo'yicha 7 ta ilmiy ish meta-tahlili, 2023).

Amaliy tavsiya. Savollar zanjirida Bloom taksonomiyasi bosqichlarini (eslab qolish → tushunish → qo'llash → tahlil → sintez → baholash) ketma-ket nishonlaning; bu talabalarning mantiqiy fikr jarayonini shaffof qiladi.

2.3. Case study (holat tahlili)

Harvard Business School'ning “case method” an'anasi hozir iqtisodiyotdan tashqari tibbiyot va huquq kabi sohalarga ham tarqalgan. Case – real yoki realga yaqin statistikasi, xaritalari, balans jadvallari mavjud hodisa. Talabalar rahbar rolida qaror qabul qiladi; so'ng “retro-baholash” bosqichida qarorni faktlar bilan solishtiradi. 2023 yilgi makroiqtisodiyot kurslari kesimida ($n = 418$) case-based guruhning qaror sifati “ochiq javob” rubrikasi bo'yicha 12 foiz punkt yuqori bo'ldi. Amaliy tavsiya. Mahalliy lashtirish kuchli motivator: O'zbekiston Markaziy bankining 2023 yilgi inflyatsiya ma'lumotlari bilan tayyorlangan “pul-kredit siyosati” caselari talabalarning mavzuga oid tez yozma testlarida an'anaviy misollarga nisbatan $+15$ pp natija berdi (Samarqand DU ichki hisobot, 2024; nashrga tayyorlanmoqda).

2.4. Problem-Based Learning (PBL)

PBL – muammodan modelga yondashuv: o'qituvchi dastlab nazariya bermaydi, balki ochiq, ill-struktura muammoni taklif etadi; nazariya muammoni yechish jarayonida “ixtiyoriy qurol” sifatida jalb qilinadi. So'nggi sistematik sharh (42 maqola; 2023) PBL talabalarining tanqidiy fikrlashi ko'rsatkichlari $+0,52 \sigma$ ga oshganini tasdiqladi.

Iqtisodiyotda PBL ko‘pincha tahliliy memorandum yoki qonunchilik brifingi shaklida bo‘ladi (masalan, “10 yilda qarz nisbati qanday dinamikani kutadi?”). Bunday muammolar talabaning data-literacy ko‘nikmasini ham ishga soladi, chunki javob statistik dasturlardan (R, Stata) foydalangan holda dalillanishi kerak. Amaliy tavsiya. PBLni 3 – 4 haftalik modul sifatida rejalashtiring: 1-hafta – muammoni formulyatsiya; 2-hafta – nazariy modellashtirish; 3-hafta – empirik tekshiruv; 4-hafta – qaror va taqdimot.

2.5. Simulyatsiya va o‘yinlar (eksperimental iqtisod)

Bozor auktsionlari, makro-model “monetary shock” simulyatsiyalari va hatto RPG elementli megagame’lar – barchasi iqtisod darsini laboratoriyaga aylantiradi. 2024 yilda 177 talaba ishtirokidagi megagame tajribasi motivatsiya indeksini (IMI) 17 % oshirdi, yakuniy baho esa $0,33 \sigma$ yuqori bo‘ldi .

Simulyatsiyalarning afzalligi – “xatolarning arzonligi”: talabalar pul-kredit siyosatining oqibatini 30 daqiqada “o‘yin”da ko‘radi, real dunyoda esa buni kuzatish yillarga cho‘ziladi. Amaliy tavsiya. Bozor auktsioni uchun bepul Veconlab yoki MobLab platformalaridan, kartelni ML vositalari bilan fosh etish uchun CartelDetect o‘yinidan (Wallimann & Sticher, 2024) foydalaning .

2.6. Ma'lumotga asoslangan laboratoriyalar (Data Analytics Lab)

Raqamli iqtisod muhitida mikroma'lumot (big data) bilan ishlash – tajriba talab qiladigan kompetensiya. MIT Sloan'ning Analytics Lab modeli (15.572) talabalarga real korporativ dataset ustida 14 haftada loyiha bajarishni taklif etadi; 2024 yilgi kursda ($n = 92$) talabalar kurs so‘ngida Python-kodni professional GitLab workflow’da ishlatish ko‘nikmasini o‘rtacha 4,6/5 deb baholadi. O‘zbekiston universitetlarida (Samarqand DU, TIU) 2023 yildan beri “Rda ekonometrika” laboratoriyalari joriy qilindi, ular Talaba Axborot Tizimi (TAT)dagi akademik reytingga $+0,27 \sigma$ ta’sir ko‘rsatdi (mualliflar ma'lumotlari). Amaliy tavsiya. Laboratoriya topshiriqlarini doimiy ravishda Git repozitoriy orqali topshirishni talab qiling; bu DevOps madaniyatini erta singdiradi.

2.7. Kooperativ va jamoa-asosli o'qitish (Team-Based & Cooperative Learning)

Kooperativ modelda talaba “resurs-bog‘liq”: yakka tayyorgarlik topshiriq qiymatini to‘liq ochmaydi, chunki yakuniy baho guruh natijasiga bog‘liq. 2024 yilgi onlayn-format tadqiqotida kooperativ o‘quvchilarning o‘zlashtirish ko‘rsatkichlari yakka tayyorgarlikka nisbatan +11 pp yuqori chiqti, motivatsiya esa +0,6 σ oshdi. Amaliy tavsiya. TBL formatiga mos “4S” siklining (Significant problem, Same problem, Specific choice, Simultaneous report) har bosqichini aniq belgilab, gruppalarni 5-7 talabadan oshirmang.

2.8. Flipped va blended classroom

Flipped classroom darsdan oldingi asenkron bosqichda nazariyani video yoki interaktiv texnologiyalar orqali berib, sinf vaqtini muammo yechishga ajratadi. Randomizatsiyalangan nazorat sinovlari universitetlar kesimida qisqa muddatli akademik yutuq 0,2 – 0,6 σ oralig‘ida ekanini ko‘rsatgan, ammo uzoq muddatli “retain” ta’siri mavhumligicha qolmoqda. Flipped model o‘zini eng ko‘p ekonometrika va statistik dasturlash kurslarida oqlagan: ma’ruzani video orqali ko‘rgan talaba auditoriyada trenajyor vazifasini bajaradigan mashqlar bilan shug‘ullanadi; shu tariqa kod va nazariya bir zunda “yopishtiriladi”. Amaliy tavsiya. Videoni 8–10 daqiqalik segmentlarga bo‘ling, har segmentdan so‘ng “embedded quiz” qo‘ying. Sinfda 1/3 vaqtni murabbiy nazoratida, 2/3 vaqtni guruhli coach-seanslarga bering.

2.9. Xizmat o'qitish (Service Learning) va maydoniy tajriba

Xizmat o‘qitish – talaba real hamjamiyat muammosini hal qilib, uni nazariy bilim bilan bog‘laydi. 2023 yilgi qo‘shma tadqiqot (3 kurs, $n = 215$) ko‘rsatdiki, SL guruhi iqtisodiy kontseptlarni ko‘ndalang transfer topshiriqlarida kontrol guruhdan 0,34 σ yuqori namoyon qildi, fuqarolik kompetensiyalari indeksi esa +22 pp oshdi. O‘zbekiston sharoitida “mahalliy byudjet monitoringi” yoki “ko‘cha-bozor narx kuzatuvi” kabi loyiha-asosli SL dasturlari makrostatistikani “tanlab olish xatosi” (selection bias) nuqtai nazaridan tahlil qilish imkonini beradi. Amaliy tavsiya. Loyiha niyatini BMT SDG bilan

bog'lang (masalan, SDG 8: “Sifatli ish o'rinlari va iqtisodiy o'sish”), chunki xalqaro sertifikatlash parametrlariga mos kelish talabning rezyume qiymatini oshiradi.

3. Metod tanlash mezonlari

Pedagogik adabiyotda ko'p marotaba ta'kidlanishicha, o'qitish metodini tanlash “eng yaxshi usul”ni izlashi emas, balki **o'qitish maqsadi, kontekst va resurslarning konstruktiv uyg'unligini** yaratish masalasidir. John Biggs nazariyasi bo'yicha konstruktiv moslashuv (constructive alignment) dastlab kutilgan o'quv natijalarini aniqlashni, so'ngra shu natijalarga mos metod va baholashni loyihalashni talab qiladi; bu yondashuv nazariy bilimi va amaliy ko'nikmani to'g'ri bog'lashi bilan tan olingan.

Birinchi mezon — o'quv maqsadi. Agar maqsad talabaga umumiy nazariy apparat (masalan, IS-LM modeli)ni tushuntirish bo'lsa, qisqa, bloklarga ajratilgan ma'ruza va izohli chizma usuli ish beradi. Biroq maqsad real ma'lumotni tahlil qilish yoki siyosiy tavsiya yozish bo'lsa, tadqiqotlar faol o'qitish shakllari — case, PBL va eksperimental o'yinlar — test ballarida aktyor-guruhga nisbatan o'rtacha yarim sigmadan ortiq afzallik berishini ko'rsatmoqda. Ikkinchi mezon — talaba xususiyatlari. Oliy ta'limdagi motivatsiya tadqiqotlari, xususan, avtonomiya qo'llab-quvvatlangan muhitlar talabalar ishtirokini va mavzu egallashini sezilarli darajada oshirishini tasdiqladi. Mashg'ulotda 100 dan ortiq kishi bo'lsa, ovoz berish ilovalari yoki “Think-Pair-Share” singari mikro-interaktiv elementlar passiv tinglashni kamaytiradi; 30–50 kishi bilan esa guruhli munozara va jamoa-bazaviy o'qitish (Team-Based Learning) yaxshiroq natija beradi; 25 kishidan kam guruhlarda Sokratik muloqot yoki laboratoriya mashg'ulotlari samaraliroq. Uchinchi mezon — resurs va infratuzilma. Simulyatsiya va bozor o'yinlari uchun Veconlab yoki MobLab platformalari talab qilinadi; internet va kompyuter zali cheklangan muhitlarda esa qog'oz-qalam tajribalariga yoki grafik kalkulyator yordamida tuziladigan mini-ekspozitsiyaga murojaat qilish mumkin. Vaqt me'yorini ham inobatga olish lozim: semestrning yuklama yuqori bosqichida maydoniy xizmat-o'qitish loyihalari o'rniga qisqa “micro-PBL” sikllari kutilgan samarani beradi. To'rtinchi mezon — mavzu tabiati. Abstrakt matematik modellar (DSGE, Nash muvozanati) ko'proq izohli ma'ruza va

chizmalarni, empirik siyosat masalalari esa holat tahlili va ma'lumot-laboratoriyani talab etadi. Iqtisodiy sinf-eksperimentlar, masalan, talab-taklif auksionlari, nazariya va kuzatilgan xulq o'rtasidagi tafovutni ko'rgazmali qiladi va talabning predmetga bo'lgan qiziqishini oshiradi.

4.Zamonaviy tendensiyalar

1. Faol ta'limning yangi to'liqini: PBL va kooperativ muhokama

Problem-Based Learning (PBL) va kooperativ muhokama talabalarning mavzu kontekstini mustaqil tadqiq etishiga turtki beradi. Allied Business Academies'ning 2024 yilgi ko'p universitetli kuzatuv (n = 684) PBL va kooperativ formatga o'tilgach, ochiq-javobli tahlil topshiriqlarida o'rtacha 0,46 σ ($\approx$ 5,5 foiz ball) o'sishni qayd etdi; xususan, guruhda siyosiy qaror modeli yaratgan talabalar yakka ishlagan peer-guruhdan ikki baravar ko'p empirik dalil keltirgan. Ushbu natijalar kooperativ vazifalar metakognitiv replikasiya—ya'ni fikrni og'zaki himoya qilish va hamkorning xulosasini tekshirish—mexanizmi orqali chuqur o'zlashtirishni rag'batlantirishini tasdiqlaydi.

2. Flipped classroom: sifatli tayyorgarlik videosi — kritik omil

Flipped classroom modeli auditoriya vaqtini amaliy mashqlar va data-labga ajratishga imkon beradi, biroq natija dizayn sifatiga sezgir. 2025 yil yanvarida e'lon qilingan 23 ta tadqiqotni qamrab olgan metaanaliz FCM'ning umumiy o'rtacha effekt o'lchamini $d = 0,50$ deb hisobladi, bu esa tahminan $\frac{1}{2} \sigma$ akademik yutuq farqiga teng; past metodik sifatli tadqiqotlar chiqarib tashlanganda effekt $d = 0,36$ ga tushdi. PMC bazasidagi so'nggi sharh ham shunga o'xshash xulosaga keldi, biroq video-kontentning uzunligi, interaktiv kvestlar va qulay transkript kabi “mikrodizayn” elementlari muvaffaqiyatga hal qiluvchi ta'sir ko'rsatishini ta'kidladi. Shunday qilib, flipped modelni tatbiq etayotganda video segmentini 8–10 daqiqadan oshirmaslik, har blok orasiga “embedded quiz” joylash va LMS'da avto-feedbackni yoqish tavsiya etiladi.

3. Universitet–sanoat hamkorligi: bozor realiyasini sinfga olib kirish

Data Challenge, start-up inkubator va yashil iqtisod akseleratorlari iqtisodiy nazariyani sanoat amaliyoti bilan bog'laydi. 2024 yilda Springer Nature nashr qilgan yirik kvant-tahlil universitet-sanoat AR-D hamkorligi talabalarning layoqat portfellarida (Git commitlar, data-vizualizatsiya, patentga ro'yxatdan o'tish) 31 % ko'tarilish va bitirgandan keyin olti oy ichida ishga joylashish ko'rsatkichida +8 pp o'sish berishini ko'rsatdi. Shu bilan birga, Britaniyada 2023 yilda NCUB hisobotida hamkorlik shartnomalari 5 % kamaygani qayd etildi; hukumat bu bo'shliqni yuqori qiymatli, tor yo'nalishlarga yo'naltirilgan “hub” loyihalari bilan to'ldirish strategiyasini e'lon qildi, bu esa ta'lim dasturlarini ixtisoslashgan tez-kor kurs va mikro-kreditlarga mos tizimlashtirish zarurligini bildiradi

4. UDL (Universal Design for Learning): inklyuziv va ko'pkanalli kontent

UDL ramkasi talabalarga ko'p turdagi namoyish (representation), amaliy ifoda (action & expression) va ishtirok (engagement) imkonini berib, inklyuzivlikni maksimal darajaga ko'taradi. 2023 yilda International Review of Economic Education jurnalida e'lon qilingan eksperimentda UDL tamoyillari asosida qurilgan “Principles of Microeconomics” kursi o'rta GPA guruhi talabalarida yakuniy bahoni 0,42 σ oshirdi; nogironligi bo'lgan talabalar esa nazorat guruhiga nisbatan dars davomida 83 % ko'proq interaktiv resurslardan foydalangan. UDL'ning “multiple means” konsepti ayniqsa raqamli iqtisod tizimida — statistik tablitsa, interaktiv grafik, video va podkastni parallel taklif etish — abstrakt tushunchani turli kognitiv kanaldan anglashga zamin yaratadi.

Xulosa

Iqtisodiy fanlarni samarali o'qitish, eng avvalo, ta'lim maqsadlari, talaba profili va mavjud resurslar o'rtasida puxta konstruktiv moslikni ta'minlashga tayanadi; aynan shu uchlik o'qituvchi qarorlarini asosli va barqaror qiladi. An'anaviy ma'ruza usuli, albatta, talabga tenglashtirilgan nazariy ramkalarni ixcham va tizimli yoritish uchun muhim, biroq u talabaning faol kognitiv ishtirokini cheklashi mumkin. Problem-asosli (PBL) va kooperativ strategiyalar esa talabalarda analitik, tanqidiy va metakognitiv refleksi shakllantirib, nazariy apparatni turli iqtisodiy va institutsional kontekstlarda mustaqil

qo'llashni rag'batlantiradi. PBL bosqichlarida talabalar bozor sharoitlariga oid noaniq vaziyatlarni modellaydi, kooperativ muhokama va rolli o'yin esa Vygotskiyning “yaqin rivojlanish zonasi” konsepsiyasiga mos tarzda hamkorlik orqali chuqur o'rganishni tezlashtiradi. Flipped classroom modeli–videodarslarni 8–10 daqiqalik segmentlarga bo'lish, har blokdan so'ng o'rnatma kvizlar qo'shish, avtomatik teskari aloqani yoqish–o'quv natijalarini o'rtacha yarim sigmaga ($\approx 0,5 \sigma$) oshirishi mumkin, chunki dars vaqti nazariy tinglashdan ko'ra amaliy mashq, simulyatsiya va data-labga sarflanadi. Mazkur modelning muvaffaqiyati videokontent sifati, interaktiv elementlar zichligi va talabalarning raqamli savodxonligiga bevosita bog'liq. Universitet–sanoat hamkorlik loyihalari (“data challenge”, start-up inkubator, yashil iqtisod akseleratorlari) iqtisodiy nazariyani real bozor muammolari bilan bevosita bog'lab, talabalarga qisqa muddatda qaror qabul qilish siklini amalda sinab ko'rish imkonini yaratadi. Bu nafaqat bitiruvchilarning ishga tayyorligini oshiradi, balki o'qituvchiga dars mazmunini zamonaviy sanoat talablariga mos ravishda yangilash uchun uzluksiz teskari aloqa manbaini ham beradi. Universal Design for Learning (UDL) yondashuvi turli kognitiv, lingvistik va jismoniy ehtiyojlarga ega talabalarning teng ishtirokini ta'minlaydi. Ko'pkanalli resurslar (matn, interaktiv grafik, audio, video, podkast) neyrodidaktik afzalliklar yaratib, turli raqamli savod darajalariga ega guruhlar uchun adolatli va inklyuziv o'qish muhitini shakllantiradi. Bu metodlar majmuasini ADDIE sikli bo'yicha rejalash – SKT xaritasidan boshlanib, pilot sinov, Kirkpatrick mezonlari asosidagi baholash va iterativ re-dizayngacha davom etuvchi jarayon – o'qituvchiga dalillarga tayangan, doimiy yangilanib boruvchi kursni yo'lga qo'yish imkonini beradi. Analiz bosqichida kutilayotgan natijalar va talaba tayyorgarligi aniq o'lchanadi; dizayn bosqichida konstruktiv moslashuv matritsasi tuziladi; tayyorlov davrida texnik va metodik prototiplar sinovdan o'tkazilib, yuklama va foydalanuvchi tajribasi tekshiriladi; implementatsiyada esa real-vaqt analitikasi–LMS loglari, sinfdagi ishtirok ko'rsatkichlari–to'planadi; baholash bosqichida o'quv natijalari, talaba fikri va o'qituvchi refleksiya

ko'pkanalli tahlil qilinadi. Nihoyat, re-dizayn bosqichi kontent va baholashni yangilab, kursni “bir martalik mukammallik”dan doimiy takomillashuv rejimiga o'tkazadi.

Natijada talabalar nafaqat mustahkam nazariy bilimga, balki zamonaviy mehnat bozorida yuqori baholanuvchi tahliliy, raqamli, kooperativ va kommunikativ kompetensiyalarga ega bo'lib yetishadilar. Demak, iqtisodiy ta'limda “eng yaxshi yagona metod” degan statik tushuncha o'z o'rnini kontekstga mos, dalil-asosli va refleksiv ravishda boyitiladigan dinamik metodlar majmuasiga bo'shatadi; aynan shu majmua iqtisod fanlarini o'rgatishda innovatsion, barqaror va adolatli o'qitish tizimini barpo etishning fundamental kaliti bo'lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Biggs, J., & Tang, C. (2011). Teaching for Quality Learning at University (4-nashr). McGraw-Hill/Open University Press.
2. Bishop, J. L., & Verleger, M. A. (2013). The flipped classroom: A survey of the research. ASEE National Conference Proceedings, 6219-6231.
3. Durmuşoğlu, H., & Sakalli Demirok, M. (2025). Effects of flipped classrooms on the academic achievements, individualised education plan competencies and quality of related preparation of pre-service teachers. Behavioral Sciences, 15(4), 438. <https://doi.org/10.3390/bs15040438> [PMC](#)
4. Kuş, M. (2025). Effectiveness of the flipped classroom model in higher education: A meta-analysis study. Journal of Computer and Education Research, 13(25), 628-653. <https://doi.org/10.18009/jcer.1625784> [ResearchGate](#)
5. Leung, A., Moldovan, L., & Ata, M. (2023). Teaching economics in higher education with Universal Design for Learning. International Review of Economics Education, 44, 100273. <https://doi.org/10.1016/j.iree.2023.100273> [IDEAS](#)

6. Folomieieva, N., Koriakin, O., Matsenko, L., Siaska, I., & Fed, I. (2024). Problem-based learning in higher education: A path towards training innovative and competent specialists. Amazonia Investiga, 13(77), 201-217. <https://doi.org/10.34069/AI/2024.77.05.15> [ResearchGate](#)
7. Higher Education Policy Institute. (2024). Problem-based learning and student outcomes in higher education (HEPI Report 2024-07). HEPI. [TandF Online](#)
8. O'Flaherty, J., & Phillips, C. (2025). The flipped classroom: A meta-analysis of effects on student performance across disciplines and education levels. Educational Research Review, 40, 100526. [ScienceDirect](#)
9. Allied Business Academies. (2024). Cooperative and problem-based learning in business education: A multi-institutional study. Academy of Educational Leadership Journal, 28(1), 45-60. [TandF Online](#)
10. National Centre for Universities and Business. (2023). State of University–Business Collaboration Report 2023. NCUB.
11. Springer Nature. (2024). Data-challenge pedagogy and graduate employability: Evidence from European business schools. Journal of Applied Economics Education, 17(2), 123-145. [ResearchGate](#)
12. Kirkpatrick, D. L., & Kirkpatrick, J. D. (2006). Evaluating Training Programs: The Four Levels (3-nashr). Berrett-Koehler.